

UMANISMUL COMUNIST — MOTOR AL DRAMATURGIEI ACTUALE

Degenerarea omului în viața socială îmbracă formele individualismului anarhic. Abdicând, într-un fel sau altul, de la comunitatea unei clase — caracterizată printr-o concepție proprie despre lume și prin promovarea unui anumit sistem de producție socială — tipurile de declasați se constituie ca indivizi prin excelență antisociale. Această „drojdie“ umană există socialmente doar ca mod parazită de supraviețuire.

Lumea pestriță a „personalităților“ de la periferia societății — înțeleasă, descrisă și interpretată pătrunzător de Zola și Jack London, de Dostoievski și Brecht — a fost idealizată de unii scriitori burghezi și înmiresmată cu pitorescul a tot felul de bizărenii. Fie că speculau paradoxul „virtuților răsărite din viciu“, fie că ridicau filistine chemări filantropice, aceștia nu erau preocupați să dezvăluie în profunzime împrejurările sociale care fac să se îngroașe rindurile degenerațiilor vagabonzi și asasini, nici să demaște atitudinea de nepăsare a orînduirii burgheze față de alunecarea omului la „fundul vieții“.

În literatura occidentală, producții mai noi, ca piesa irlandezului Samuel Beckett *În așteptarea lui Godot*, folosesc drept pretext condiția degenerării unor personaje, pentru a face din ele megafoane ale stărilor de spirit (morbide) în vogă: sentimentul totaliei dezagregări a voinței omenești, pesimismul inveterat, raționamentele capitularde, angoasele existențialiste.

Zdrențele și degradingolada acestor eroi-vagabonzi ai lui Beckett et comp. — care rostesc replici de altfel inteligent construite, sub un clopot de sticlă unde nu se poate respira — sînt vestigiile unui „umanism“ apus, sfîrșit, sfîșiat, caracteristic artei care își propune nu să fortifice năzuințele de eliberare a omului din sclavia întunericii, ci să aștearnă o prăpastie între om și posibilitatea fericirii prin luptă împotriva asuprii lui materiale și spirituale.

În fața omului nimic, abulic și opac la sensul măreț al existenței sale, creat de o literatură în descompunere, se ridică prometeic Omul biruitor, uriașul semeț pentru care Gorki, părintele realismului socialist, a toastat la începutul veacului nostru revoluționar: „În om e tot adevărul... Pricepeți? Asta-i ceva măreț! Aici încep și sfîrșesc toate. Totul este în om, totul e pentru om! Pe lume nu există decît omul, tot restul a fost creat de mîna și de creierul lui! Omul! Ce minunăție, ce mîndru sună acest cuvînt!“ Iată cuvintele pe care le rostește Satin, emisarul marului scriitor, locatarul cel mai inteligent al *Azilului de noapte*. Privind cutremurat spectacolul „fundului vieții“, Gorki n-a uitat zborul șoimului spre înălțimi. Îndoiala, dezamăgirea ori mizantropia l-au ocolit, nu puteau să-i zdruncine imensa încredere în noblețea funciării a omului.

În *Azilul de noapte*, Gorki a înfățișat omul zdrobit de forțele inumane ale economiei capitaliste, la răspîntia dintre cele două secole, cînd în Rusia se contura descătușarea energiei revoluționare a maselor. Destinele multora din eroii piesei reprezintă o ilustrare foarte vie a ceea ce Marx denumea cu profunzime „înstrăinarea muncii în societatea capitalistă“.

Satin și Bubnov au avut cîndva rostul lor, își cîștigau existența lucrînd, trudind fiecare. Anumite întîmplări i-au aruncat în lumea azilului. Aici beau, se ceartă, storc cite un pitac, mîsluind jocul de cărți și, mai ales, lenevesc. Despre muncă au păreri cele mai proaste, nu o regretă și o batjocoresc. Cleșci și Tătarul se îndărătnicesc să mai robotească pentru un cîștig de mizerie. Dar munca aceasta le-a abrutizat și schingiuit sufletele, caracterele. Ce anume explică ura acestor oameni, obișnuiți cu munca, față de muncă? Fără îndoială, faptul că omul a cărui muncă este exploatată se rupe de capacitatea și talentul brațelor sale. Această rupătură e provocată de caracterul *marfă* al muncii, destinată să umple buzunarele și așa pline ale capitaliștilor. Înrobirea muncii duce la *înstrăinarea* ei, care constă în aceea că devine „ceva exterior muncitorului, adică nu ține de esența sa, că, de aceea, muncitorul nu se afirmă, ci se neagă în munca sa, nu se simte bine, ci e nenorocit, nu-și dezvoltă energia fizică și intelectuală în mod liber, ci își mortifică fizicul și își distruge spiritul. De aceea, muncitorul se simte la largul lui abia în

afara muncii, iar în muncă simte că nu-și aparține... În sfârșit, caracterul exterior al muncii apare pentru muncitor în faptul că munca nu este proprietatea sa, ci a altuia, că nu-i aparține, că în ea nu-și aparține sieși ci aparține altuia.¹ Ceea ce Satin exprimă fără echivoc : „Munca ? Fă așa ca munca să-mi placă și atunci poate că am să muncesc... Da ! Poate ! Cînd munca e o plăcere, atunci și viața-i frumoasă ! Cînd munca e o povară, viața e o robie !“

Din studiul *Azilului de noapte* se desprinde și o altă idee prețioasă, care ilustrează de minune una din tezele de bază ale doctrinei marxiste. În raporturile cu lumea înconjurătoare — leagăn al existenței și obiect al nevoilor umane — omul a împrumutat naturii un conținut omenesc. Marx a formulat sugestiv acest lucru, socotind universul drept „corp anorganic al omului“. În „Manuscrisele din 1844“, Marx arată că „avem înaintea noastră sub formă de obiecte materiale... forțele obiective ale existenței umane“². În procesul istoric al producției sociale, omul a depășit treapta satisfacerii unor nevoi imediate, animalice. Acționînd asupra obiectelor și lucrurilor înconjurătoare, el le-a modificat după cerințele sale crescînde și pe măsura *specializării* simțurilor lui. Natura este o continuă creație a omului, iar produsele muncii sale acționează, la rîndul lor, în sensul educării perpetue a simțurilor omului, a forțelor esențiale umane. Omul social este un produs al raporturilor sale cu lumea înconjurătoare, cu întregul univers. Cuvintele lui Satin își dezvăluie, în această lumină, întreaga lor bogăție : „În om e tot adevărul... Aici încep și sfîrșesc toate. Totul este în om, totul e pentru om ! Pe lume nu există decît omul, tot restul a fost creat de mîna și de creierul lui ! Omul !... Ce mîndru sună acest cuvînt !“

Natura este corpul anorganic al omului ! Cînd astăzi au fost fertilizate, pe pămîntul sovietic, milioane de hectare înțelenite, cînd navele cosmice cu fanioanele primului stat socialist își dezvoltă biruirii traiectoria, cînd forțele ostile ale naturii abdică în mișcări repezi, supunîndu-se geniului uman, întîlnim în dialectica unor asemenea fapte, ceva din dificultatea și frumusețea luptei oamenilor sovietici pentru transformarea renegatului în Om. Ceea ce face tema dramei *Aristocrații* de Nikolai Pogodin, care se joacă în prezent pe scenele noastre.

În acțiunea acestei piese evoluează hoți, asasini, prostituate, intelectuali sabotori, chiaburi diversioniști, fanatici religioși, un împestrîtat cortegiu de deținuți. Înaintea acestora, educatorii cekiști aștern chemarea unui ideal de luptă (faptele relateate corespund perioadei dintre anii 1931 și 1933) : înfăptuirea operei de proptii vaste a Canalului Belomor. A reda celor socotiți pierdătorii propriul lor chip omenesc este un drum pe care nu se aștern petale de trandafiri. „Aristocrații“ (cum își spun delicienții zugrăviți de Pogodin) refuză să se reabiliteze prin muncă, se opun, țipă, declară grevă, se autoflagelează, dau frîu liber instințelor primare, își propun să evadeze. În ei vorbește trecutul, oroarea de a munci, ura față de cekiști, cărorora nu le recunosc dreptul de a interveni în chestiunile lor personale. Totuși, minunea se înfăptuiește, întrucît educatorii comuniști au pus la baza operei lor încrederea în însușirile bune ale omului, acel optimism pedagogic ilustrat în cel mai înalt grad de numele lui Dzerjinski și Makarenko. Cekiștii acordă surprinzătoare dovezi de încredere celor mai înzestrați (și mai îndărătnici) delicienți, stimulîndu-le firavele începuturi de inițiativă în muncă, aprobînd soluțiile, uneori cu totul originale, propuse de ei pentru desfășurarea lucrărilor șantierului.

Educatorii comuniști au știut să pătrundă în adîncul sufletelor celor stigmatizați, pînă la mineralele prețioase pe care le-au ajutat să iasă la suprafață. Astfel renasc, rînd pe rînd, foștii oameni : clătindu-și conștiințele la școala muncii socialiste, însuflețiți de măreția idealurilor revoluționare ale comuniștilor, prin care și în slujba căroră se avîntă spre înălțimile imaculate ale cinstei, onoarei și demnității omului liber, constructor al vieții noi.

Prin conținutul ei, *Aristocrații* continuă și neagă totodată *Azilul de noapte*. Perspectiva social-istorică a fiecăreia diferă structural. În capitalism, indivizi ca locatarii Azilului trăiesc o involuție pasivă. În societatea socialistă, grija față de om și încrederea în forțele sale determină fuga elementelor viabile din realitatea josnică a declasării morale și politice, înspre o viață plină de satisfacțiile luptei pentru înfăptuirea idealurilor revoluționare.

Era socialistă, care a început prin semnalul loviturilor de tun ale „Aurorei“, a pus capăt rupturii dintre om și munca sa, a creat condițiile de dezvoltare completă și multilaterală a omului, i-a înapoiat ceea ce capitalismul îi înstrăinase : nemărginitele lui forțe.